

KLASZTEREK MAGYARORSZÁGON, MIT HOZ A JÖVŐ?

WHAT ABOUT THE FUTURE OF CLUSTERS IN HUNGARY?

SZABÓ FERENC adjunktus

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

Abstract

The consideration of the implementation of the “Pole Program” to develop internationally competitive clusters in the frame of the New Hungary Development Plan 2007–13 (NHDP) is contradictory. In the spring of 2010, after the parliamentary elections, the new government communications qualified the NHDP of the previous government unreasonable and wasteful, and launched the New Széchenyi Plan supported by the same EU funds with the same conditions and rules. The position of the “Pole Program” has turned uncertain, though everyone agreed its objectives. Since February 2011 the new calls for proposals do not mention the “Pole Program”, only the New Széchenyi Plan, but its objectives and the relevant operational programs can be found in the references. Since the clusters are of high priority in the EU, it is not likely that these goals will disappear, they certainly will appear in some new form. The position and future of the “pole cities” and of the “Pole Program Office” is a problematic issue, it seems that the communication experts have not found a solution yet.

1. Bevezetés

Ellentmondásos a megítélése a 2007–13-as Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) keretében elindult a nemzetközileg is versenyképes pólusok kialakítását célzó program végrehajtásának. A kormányzati kommunikáció szerint elismerően nyilatkoztak az Európai Bizottság illetékesei a magyarországi pólusprogramról, és „best practice”-ként emlegették még 2009-ben.

Az addig a rendelkezésre álló 375 milliárd forintos fejlesztési forrás fele – 186 milliárd forint – talált gazdára a nyolc pólusvárosban, Budapesten, Debrecenben, Győrben, Miskolcon, Pécsen, Szegeden, Székesfehérváron és Veszprémben, illetve a környező régiókban. A program két tartópillérét a pólusvárosok és a klaszterek képezik. A vállalatok, kamarák, civilszervezetek, önkormányzatok, egyetemek, kutatóintézetek részvételével megvalósuló horizontális gazdaságfejlesztés 247 milliárd forintos keretéből a különböző pályázatokon 136 milliárd, a klaszterfejlesztés 128 milliárdos keretéből pedig 50 milliárd forintnyi támogatást ítélték oda 2009 év végéig (Világ gazdaság, 2008).

1.1. A pólusprogram

A kormányzati kommunikáció szerint a program rendkívül sikeres volt. Az első két évben a legtöbb horizontális pénz, 46,3 milliárd forint a felsőoktatás infrastrukturális és informatikai fejlesztését, 12,4 milliárd forint pedig az innovációs és technológiai parkok kialakítását szolgálja.

A regionális operatív programok induló és fejlődő klasztereknek meghirdetett kiírásaira 181 pályázat érkezett be. Ezek közül 100 kapott támogatást, összesen 3,3 milliárd forintot. Az induló és fejlődő klaszterek számára 2009 novemberében pályázatot írtak ki az ÚMFT regionális operatív programjaiban. A nagyobb innovációs potenciállal rendelkező, exportra is koncentráló, akkreditált klaszterek száma 20 909-ig tizenhétre nőtt. Közülük hét az egészségipar, négy az informatika, három a környezetipar, kettő a csomagolóstechnika, egy az építő- és energiaipar területén nyerte el a címet. Az akkreditált klaszterek részére meghirdetett két pályázaton 9 klaszter tagvállalatainak részvételével 29 projekt nyert 2009-ig összesen 5,3 milliárd forint támogatást. Ezek közül tizenkét nyertes projekt a Közép-Dunántúl régióból került ki, mögötte a második a Dél-Alföld régió hét támogatott projekttel.

A program és annak szereplői előtt persze a jövőben is nagy feladatok állnak. „Ezek egyike és talán a legfontosabb annak elérése, hogy a horizontális pillér keretében megvalósuló jelentős infrastrukturális fejlesztések valóban versenyképesebb üzleti környezetet teremtsenek, s eredményeit, egyes elemeit a pólusvárosokban, illetve az azok környezetében működő vállalkozások, klaszterek, klasztertagvállalatok a maguk javára tudják hasznosítani” – állapította meg a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség pólusprogramjának vezetője (Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, 2009).

Más vélemények szerint úgy múlt ki a Pólus Program, hogy igazából soha nem is létezett (Ábrahám, 2008). Nagy szükség lett volna a más gazdasági szereplőkkel közösen tervezett projektekre. 2000 körül vonzó befektetési terep volt Magyarország: a magas hozzáadott értékű gyártóknak 10 éves adókedvezményt ígértek, ami az uniós csatlakozás után megváltozott. A befektetők nagy várakozással tekintettek a 2005 őszén meghirdetett úgynevezett Pólus Programra. Ennek egyik lényeges eleme volt, hogy több hazai nagyvárost pólusnak neveztek ki, ahol koncentrált gazdaságélénkítő beruházásokat kezdtek volna EU-s forrásokból. A Pólus Program szép csendben kimúlt, bár egyesek abban sem biztosak, hogy igazából valaha is létezett. Nagy erővel beharangozták, de nem sok minden történt. Később arról szóltak a hírek, hogy nem annyi pénz van rá, amennyit korábban jeleztek, és ma már teljes a csend a program körül. Sokan úgy érezték, hogy a kormány visszatáncolt, és a program elhalt. Nem jöttek létre azok a projektek, amelyek önfenntartókká lehetnek, gazdasági vállalkozás, kutatás-fejlesztés épülhet rájuk, és munkahelyeket teremtenek. A nagyprojektek általában egy ingatlan megépítésével zárulnak, függetlenül attól, hogy szükség van-e rá. Kevés az átgondolt, valós szükségleteken alapuló, hasznot hozó és megtérülő beruházás. Addig nem lesz változás, amíg a gazdasági élet szereplői a kisebb pályázatokkal foglalkoznak a „keménypénzes projektek” helyett. Hiányoznak az olyan átfogó kutatási programok, amelyekből konkrét műszaki eredmény vagy szolgáltatás válhat (Gazdasági Tükörcép Magazin, 2008).

Nemcsak ez nehezíti a cégek helyzetét, a hazai adótörvények sem erősítik a cégek versenyképességét, ugyanis a nagy hozzáadott értékkel dolgozó vállalatoknak több iparüzési adót kell fizetniük, mint a kicsi, de élőlőmunkát végző cégeknek. Sokak szerint ez a gyakorlat ellentétes a kormányzati kommunikációval, és törvénymódosításra lenne szükség ahhoz, hogy az önkormányzatok dönthessék el, milyen profilú vállalatoknak adnak adókedvezményeket.

1.2. Elvi kérdés, vagy csak kommunikációs probléma?

A 2010-es tavaszi kormányváltás tovább árnyalta képet. A kormányzati kommunikáció átgondolatlannak és pazarlónak minősíti az előző ciklushoz köthető UMFT-et és elindítja útjára az ugyancsak uniós forrásokból táplálkozó Új Széchenyi Tervet. Az ÚMFT folyamatban lévő programjait felülvizsgálták, a jóváhagyott projektek folytatódnak, de új pályázatok már alapvetően csak az Új Széchenyi terv programjaira nyújthatók be. A Pólus programokkal első körben nem tudtak mit kezdeni. A céljaival bizonyára egyetértett mindenki, de kommunikációs szempontból bizonyára szükségesnek érezték volna ennek az előző ciklushoz kötődő programnak valamilyen szintű politikai elutasítását. Természetesen az intézményrendszerben megtörténtek a személycserék és a működés átalakítása, de az első időkben tisztán látszott, hogy az új kormányzat egyenlőre nem tud mit kezdeni ezzel a területtel. Megszüntetni, vagy felszámolni ésszerűtlen lett volna, de azt meg pláne nem vállalta senki, hogy esetleg pozitív véleményt mondjon.

A korábban meghirdetett pályázatok elbírálására nem került sor, az akkreditációs pályázatok (meghirdetve: 2009. 07. 21.) értékelése megbénult, hónapokig nem történt semmi, mindenki várta, hogy a személycserék után mi fog történni. Mindenesetre a Pólus Programiroda még a mai napig működik és Szegedtől sem vették el a pólus városi minősítést. A PPI honlapján mai is a következő a nyitó mondat: „Azt gondolom és hiszem, hogy az Új Magyarország Fejlesztési Terv vissza nem térő lehetőséget jelent Magyarország számára.” Ezt most már célszerű lenne újrafogalmazni, ismerve a kormányzati kommunikáció vezérmotívumait.

Az Új Széchenyi Terv keretében 2011. február 10-én került meghirdetésre egy kapcsolódó új pályázati lehetőség „Vállalati együttműködés és klaszterek támogatása” címmel, a Dél-alföldi, a Dél-dunántúli, az Észak-alföldi, az Észak-magyarországi, a Közép-dunántúli, a Közép-magyarországi és a Nyugat-dunántúli Régiókban DAOP-1.2.1.-11, DDOP-1.1.3.-1, ÉAOP-1.1.2./A-11, ÉMOP-1.2.1.-11, KDOP-1.2.1.-11, KMOP-1.5.2.-11, NYDOP-1.1.1./A-11 kódszámokkal. A pályázatok benyújtására 2011. március 1. és 2011. május 13. között nyílt lehetőség. Ugyancsak 2011. február 10-én jelent meg az „Akkreditált klaszter tagvállalatok komplex technológiai innovációjának támogatása” című pályázati felhívás is (EU Pályázati Portál, 2011).

A 2011. március 1-jétől beadható „Akkreditált klaszter tagvállalatok komplex technológiai innovációjának támogatása” (GOP 2011-1.3.1/B kódszámú) pályázati kiírás keretében kizárólag az akkreditált klaszterek tagvállalkozásai által megvalósított projektekhez igényelhető támogatás. A konstrukció esetében kizárólag az akkreditációs pályázaton részt vett, Akkreditált Innovációs Klaszter címet elnyert klaszter valamely tagvállalata (gazdasági társaság, szövetkezet) pályázhat. A Tudomány – Innováció Program keretében kiírt pályázat esetében 12 milliárd forint áll rendelkezésre a 2011–13-as évekre.

Az AIK-2011 kódszámú címpályázat keretében a cím odaítélésekor a klaszterek nem részesülnek közvetlen pénzügyi támogatásban. Az akkreditált klaszter, illetve annak tagjai jogosultak az Új Széchenyi Terv keretében klaszterek, illetve klasztertagok részére kiírt pályázatokon való kizárólagos részvételre.

A címpályázat elbírálása érdekében a fejlesztéspolitikáért felelős miniszter Akkreditációs Testületet hív össze, amely legalább negyedévente ülésezik. Az Akkreditációs Testület az előzetesen meghatározott értékelési szempontok alapján dönt az „Akkreditált Innovációs Klaszter” cím odaítéléséről két éves határozott időszakra. A két éves időszak kezdetének az Akkreditációs Tanúsítvány kiállításának napja számít.

A 2011. április 4-i közlés szerint tovább lesznek érvényesek az Akkreditált Innovációs Klaszter címek, mert a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség meghosszabbítja az „Akkreditált

Innovációs Klaszter” címet elnyert klaszterek esetében a cím érvényességi idejét a lejárt érvényességű címmel rendelkező klaszterek esetében. A meghosszabbított címek új érvényességi ideje 2011. június 30, vagy a következő pályázat eredményhirdetésének időpontja (a két dátum közül a későbbi).

2011. április 20.-án hozták nyilvánosságra, hogy megkezdődött az Akkreditált Innovációs Klaszter cím elnyerését támogató pályázati kiírás társadalmi egyeztetése. Az ujszechenyiterv.gov.hu partnerség aloldalán elérhető dokumentumok véleményezésére 2011. április 20. és május 1. között van lehetőség.

A két év leteltét követően a cím viselésére vonatkozó jogosultság automatikusan megszűnik, az akkreditációs cím azonban a két év letelte után megújítható. A támogatott pályázatok várható száma a 2011–13. évben: 25–35 darab.

A pályázati kiírások, nyilatkozatok nem tesznek említést a Pólus Programról, kizárólag az Új Széchenyi Terv és annak célkitűzéseire és az érintett operatív programokra történő hivatkozások találhatók. Kérdés az, hogy ez csupán kommunikációs probléma, vagy valóban az a szándék, hogy az új kormány lassú halálra ítélte az előző politikai kurzushoz köthető Pólus Programot.

Mivel EU prioritásról van szó, nem valószínű, hogy ezek a támogatási célok eltűnnének (az említett pályázati kiírások is erre utalnak), nyilván valamilyen új formában folyamatosan meg kell majd, hogy jelenjenek. Kényes kérdés a pólus városok és Pólus Program Iroda helyzete és további sorsa, úgy tűnik a kommunikációs szakemberek erre, egyelőre még nem találtak megoldást.

1.3. A klaszter fogalma

A közgazdasági szakirodalom számos – többségében hasonló – definíciót ad a klaszterekre vonatkozóan, amelyek a teljesség igénye nélkül az alábbiak:

- Porter (1998): A klaszterek együttműködő és versenyző vállalatok, kapcsolódó és támogató iparágak, pénzügyi intézmények versenyen alapuló földrajzi koncentrációja.
- UNIDO: A klaszterek ágazati és földrajzi értelemben koncentráltan elhelyezkedő vállalatok, amelyek egymáshoz kapcsolódó, vagy egymást kiegészítő termékeket állítanak elő, ami miatt közös kihívásokkal kell szembenéznük, ugyanakkor közös lehetőségei is adódhatnak.
- Európai Bizottság Vállalkozási Főigazgatóság: A klaszter olyan egymástól kölcsönösen függő vállalatok és kapcsolódó intézmények csoportja, amelyek együttműködők és versenyzők; földrajzilag egy vagy több régióban koncentrálnak; meghatározott területre/ágazatra koncentrálnak, közös technológiák és képességek kötik őket össze; tudományos alapúak vagy hagyományosak.

A magyar jog nem definiálja a klaszter fogalmát, együttműködési formát és tartalmat sem jelöl ki. A formalizált együttműködés ennek megfelelően lehet egy együttműködést definiáló megállapodáson nyugvó, vagy a Ptk. által meghatározott szervezet (pl. szövetkezet, egyesület vagy gazdasági társaság).

A klaszter tagvállalati önálló, jellemzően egymással egyszerre együttműködő, de egyben versenyző vállalkozások (szervezetek) is. Emiatt célszerű, ha a klaszter együttműködésével kapcsolatos feladatokat, az operatív menedzsmentet elkülönült társaság végzi, nem pedig valamelyik klaszter-tagvállalat szervezeti egysége, vagy leányvállalata.

A Pólus Program a klaszter akkreditációnál egyértelmű szabályt fogalmaz meg a klasztermenedzsment szervezetre:

- gazdasági társasági formában kell működnie (lehet profit orientált vagy non-profit), és
- egyik klaszter tagvállalat sem gyakorolhat benne többségi befolyást.

2. A Pólus Program

A Pólus Program a Kormány által elfogadott zászlóshajó program, amely a kormányzat gazdaságfejlesztési koncepciójának keretében a komoly, innovációs és exportpotenciállal rendelkező klaszterek, valamint a pólusvárosokban a vállalkozási környezetet fejlesztő beruházások támogatásán keresztül a nemzetközi versenyképesség növelését tűzi ki célul (Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, 2009).

2.1. A Pólus Program átfogó célja

- Nemzetközileg versenyképes klaszterek kialakulásának előmozdítása.
- Magas hozzáadott értékű, innovatív tevékenységekre történő specializáció.
- Erős kooperáció elsősorban a vállalatok, illetve kiegészítő jelleggel az egyetemek és önkormányzatok között, a hosszú távú versenyképesség fenntartása érdekében.
- A pólusvárosokon keresztül a régiók szerepének erősítése, elősegítve a pólusok széles értelemben vett, általános versenyképességének és üzleti környezetének javítását.

A Kormány a Pólus Programtól azt várja, hogy a vállalkozások a hálózatosodás és klaszteresedés, valamint a kutatói és az egyetemi szférával való kooperáció révén elérik azt a méretet, amely az európai szintű versenyképességhez szükséges és a magas hozzáadott értékű, exportorientált tevékenységek erősödésén keresztül jelentősen növelik az egész magyar gazdaság versenyképességét.

Várt eredmények:

- 2013-ra az országban 5-10 sikeres pólus innovációs klaszter jön létre,
- Mindegyik sikeres klaszter európai szinten is mérhető piaci részesedéssel bír,
- Mindegyik sikeres klaszter szervesen kapcsolódik a globális iparági értékláncba,
- Megerősödik a KKV-szektor, nemzetközi versenyképessége, beszállítói, és önálló fejlesztési képessége jelentősen növekszik,
- Javul a foglalkoztatottság szerkezete,
- A pólusvárosokon keresztül a régiók szerepe erősödik.

A Pólus Zászlóshajó Program keretét az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT), Magyarország Stratégiai Nemzeti Referenciakerete határozta meg, amely a 2007–2013-as uniós költségvetési időszakra a strukturális alapokból és a Kohéziós Alapból Magyarország számára rendelkezésre álló források felhasználásának stratégiai irányait fekteti le.

A Pólus Program az ÚMFT következő operatív programjait érinti:

- Gazdaságfejlesztési Operatív Program (GOP),
- Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP),
- Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP),
- Regionális Operatív Programok (ROP).

A fejlesztési pólusokat eredetileg az Országos Területfejlesztési Koncepcióról szóló 97/2005. (XII. 25.) Országgyűlési határozat jelölte ki. A határozatban a 2013-ig szóló középtávú országos területi célok között jelenik meg egyrészt a versenyképes budapesti metropolisz-térség megteremtése, másrészt a régiókat dinamizáló fejlesztési pólusok megerősítése és a városhálózati kapcsolatrendszer fejlesztése. Mind a hivatkozott országgyűlési határozat, mind az erre támaszkodó ÚMFT a fejlesztési pólusokra elsősorban, mint a területfejlesztés szempontjából releváns területi központokra tekintett.

A források felhasználásával pólus stratégiák kerültek kidolgozásra 2006 folyamán, illetve pólus irodák kerültek felállításra a stratégia alkotás és a későbbi implementáció ko-

ordinálására. A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség az elkészült pólus stratégiákat 2007 folyamán értékelte. Ennek során megállapításra került, hogy a programban a vállalkozásfejlesztést erősíteni szükséges a klaszteresedés tudatos fejlesztésével.

2.2. A Pólus Program fentiek szerint átdolgozott és a Kormány által elfogadott koncepciója szerint a program két alappillérre épül

Vállalkozásfejlesztési pillér: A hazai kkv-k bázisára épülő export-orientált, innovatív és magas hozzáadott értékű tevékenységekre koncentrálnó vállalati együttműködések, klaszterek támogatása.

Horizontális gazdaságfejlesztési pillér: A versenyképesség szempontjainak megfelelő kedvező üzleti környezet megteremtése elsősorban az általános infrastruktúra fejlesztés és humán erőforrás fejlesztés támogatásával.

a) Vállalkozásfejlesztési pillér

A Pólus Program vállalkozásfejlesztési pillére a magyar KKV-szektor megerősítését tűzi ki célul, a magas hozzáadott értékű, exportorientált tevékenységekre történő fókuszálás elősegítése révén. A nagy növekedési potenciállal és nemzetközi terjeszkedési lehetőségekkel bíró vállalkozások fejlesztésének eszközei a klaszteresedés előmozdítása és az innováció támogatása. Az innováció lehet bármely új, vagy jelentősen javított termék, szolgáltatás, termelési eljárás, üzleti modell, szervezeti megoldás, amely képes versenyelőnyhöz juttatni a piaci alapon szerveződő klasztereket.

A program vállalkozásfejlesztési pillére elsősorban a következő területeken támogatja a klaszteresedő vállalkozásokat:

- üzleti szolgáltatások beszerzése: a klaszteresedést, az innovációt, a hozzáadott érték növekedését és az exportot elősegítő szolgáltatások;
- célzott humán erőforrás fejlesztés: a klaszteresedő vállalatcsoport tevékenységéhez szükséges szakemberek képzése;
- gépek, berendezések beszerzése: közös fejlesztéshez, termeléshez vagy egyéb közös tevékenységhez szükséges eszközök beszerzése;
- fizikai infrastruktúra fejlesztése: a versenyképesség növelését célzó közös bérelt vagy épített infrastruktúra;
- visszatérítendő finanszírozási források nyújtása: mikrofinanszírozás és kockázati tőkebefektetés a klaszteresedő vállalkozások számára.

A program vállalkozásfejlesztési pillére a magánszektor által vezetett, a program célrendszerének megfelelő együttműködések, klasztereket támogatja. E kezdeményezésekben a vállalkozások játszanak vezető szerepet, de részt vehetnek bennük felsőoktatási intézmények, szakképző intézmények, kutatóintézetek, valamint kiegészítő jelleggel maguk az önkormányzatok is.

A támogatni kívánt klaszterek egy-egy exportképes iparág-tevékenység páros köré szerveződnek, együttműködésük célja az export-orientált növekedés és a tagok által létrehozott termékek, szolgáltatások hozzáadott értékének növelése. A támogatni kívánt klaszterek tagjainak földrajzi elhelyezkedése nem jelent korlátozó tényezőt a támogatások szempontjából. Egy város környezetében működő, adott iparági szegmensre fókuszáló vállalatcsoport (pl. 8–10 KKV a gumiabroncs gyártásban) együttműködhet egy másik városban található, az értékesítést, vagy az alapanyagok fejlesztését végző vállalkozással, és egy harmadik, akár más régióhoz tartozó város felsőoktatási intézményének termékfejlesztésben szerepet vállaló kutatóintézetével.

Az együttműködések különböző fejlettségi fokának megfelelő, ösztönző támogatási eszközöket alakítunk ki. A regionális operatív programok támogatják egyrészt az induló klasztereket a megalakításhoz, a közös munka megkezdéséhez felhasználható vissza nem térítendő támogatással, továbbá a korábban alakult, közös visszaigazolt piaci sikereket felmutatni képes, fejlődési fázisban levő klasztereket. Ez a konstrukció a közös beruházások, fejlesztések megvalósítását kívánja elősegíteni, egyenként maximum 200 millió forintos támogatási összeggel. A legfejlettebb, akkreditált együttműködések számára komplex támogatási kiírásokat teszünk elérhetővé a Gazdaságfejlesztési operatív programban (és KMOP-és tükörpályázataiban), amelyek az együttműködések nemzetközi versenyképességét képesek fokozni innovációs célú, magas hozzáadott érték teremtését ösztönző támogatásokkal.

A vállalkozásfejlesztési pillérben érintett operatív programok:

- Gazdaságfejlesztési Operatív Program,
- Regionális Operatív Programok,
- Társadalmi Megújulás Operatív Program.

b) Horizontális gazdaságfejlesztési pillér

A Pólus Program horizontális pillére a versenyképesség szempontjainak megfelelő kedvező üzleti környezet megteremtését irányozza elő. A versenyképes üzleti környezet elősegíti az adott régióban már működő, vagy oda letelepedni kívánó vállalatok és klaszterek fejlődését, miközben erősíti a pólus városok regionális vezető szerepét is.

A horizontális gazdaságfejlesztés a következő területeken támogatja a széles értelemben vett üzleti környezet fejlettségét meghatározó szereplőket:

- általános humán erőforrás fejlesztés;
- általános infrastruktúra fejlesztés.

A Pólus Program horizontális gazdaságfejlesztési pillérének kedvezményezett köre a pólus városok önkormányzataira, felsőoktatási intézményeire, kutatóintézetekre, illetve önkormányzati fenntartású oktatási és kutatási intézményeire, és az ezek részvételével működő gazdasági társaságokra terjed ki. A nem pólus városokban található oktatási, képzési és kutatási intézmények akkreditált klaszterekben való részvétel esetén lehetnek a Pólus Program kedvezményezettjei. A pólus városok kulturális és egészségügyi intézményei a horizontális gazdaságfejlesztési pillér további célcsoportját jelentik.

A horizontális gazdaságfejlesztési támogatás célja, hogy elősegítse a pólus városok üzleti környezetének javítását. A lehető legversenyképesebb üzleti környezet megteremtésével a pólus városok nem csak a régió belül, hanem európai vagy globális szinten is képesek új vállalkozásokat vonzani, a meglévők növekedését, illetve újak létrehozását segíteni.

Az üzleti környezet versenyképességet meghatározó legfontosabb területek a humán erőforrás minősége, valamint az infrastrukturális adottságok. E területek fejlesztése a horizontális gazdaságfejlesztési pillér fő prioritása.

A versenyképes üzleti környezet megteremtése érdekében a program horizontális gazdaságfejlesztési pillére számos tevékenységet támogat. Ezek hozzájárulnak a vállalkozások letelepedéséhez, az új vállalkozások létrehozását elősegítő környezet létrehozásához a pólus városokban és régióinkban.

A horizontális gazdaságfejlesztés lehetséges támogatási területei

Általános humán erőforrás fejlesztés: a magánszektor igényeit figyelembe vevő fejlesztések a felsőoktatásban és a szakképzésben.

Általános infrastrukturális fejlesztés: a magánszektor igényeit figyelembe vevő infrastrukturális beruházások az oktatás, a K + F és az egészségügy területén.

A horizontális gazdaságfejlesztésben érintett operatív programok

- Gazdaságfejlesztési Operatív Program,
- Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program,
- Társadalmi Megújulás Operatív Program.

2.3. A Pólus Program intézményrendszere

A Pólus Program végrehajtásában számos intézmény és szervezeti egység vesz részt, hiszen a program több operatív programot és számos pályázati kiírást érint. Ezért kiemelkedően fontos a szervezeti egységek közötti koordináció. Mindemellett a program végrehajtásának egyik alapeleme a (potenciális) kedvezményezettek részéről érkező visszacsatolások folyamatos értékelése és a programba történő beépítése, amelyben a helyi szinten dolgozó munkatársaknak fontos szerepet játszanak.

Stratégiai Irányító Bizottság

A kormányzati szintű koordinációt az érintett minisztériumok és a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség vezetőiből álló Stratégiai Irányító Bizottság (SIB) végzi, amely egyúttal dönt a végrehajtás stratégiai szintű kérdéseiben. A SIB elnöke a mindenkori fejlesztéspolitikáért felelős miniszter. A SIB a végrehajtásban érintett szereplők döntéshozó és koordinatív szerve.

Pólus Programiroda

A Pólus Program koordinációját, a helyi szervezeti egységek irányításával és beszámoltatásával járó feladatokat a Pólus Programiroda (PPI) végzi. A Programiroda felelős a Pólus Program végrehajtásáért, amelyről rendszeres jelentést tesz a fejlesztéspolitikáért felelős miniszternek, valamint a Stratégiai Irányító Bizottságnak. A PPI egyrészt a kormányzat felé közvetíti a program (potenciális) kedvezményezettjeinek véleményét, tapasztalatait és igényeit, másrészt tájékoztatja őket a támogatói rendszer elvárásairól. A PPI célja a program hatékony megvalósítása, amelynek érdekében folyamatos párbeszédet folytat, és közvetlen kapcsolatot igyekszik fenntartani a Pólus Programban érintett összes szereplővel.

A Pólus Programiroda folyamatosan figyelemmel kíséri a Pólus Program keretében vagy ahhoz kapcsolódóan kiírásra kerülő pályázatok előkészítését és javaslatokat fogalmaz meg a Pólus Program koncepciójában foglaltak érvényesítésére. A kiírt pályázatok tapasztalatait összegzi és ezek alapján javaslatokat fogalmaz meg azok továbbfejlesztésére.

A Pólus Programiroda gondozásában jelent meg az „Akkreditált Innovációs Klaszter” cím elnyerésére kiírt pályázat és az ehhez kapcsolódó irányítási feladatokat is az Iroda látja el.

A Pólus Programiroda a program kommunikációja tekintetében meghatározza a legfontosabb alapelveket, amelyek végrehajtásában az NFÜ és a MAG Zrt. illetékes szervezeti

egységei vesznek részt. A PPI a SIB döntéseiről tájékoztatja a program megvalósításában érdekelt szereplőket. A szoros értelemben vett intézményrendszeren kívüli kiemelt szereplők (egyetemek, kutató intézetek, MTA, önkormányzatok, klaszterek) számára a tervek szerint negyedéves gyakorisággal kerül széleskörű egyeztető fórum összehívásra. Ezeken túl a Pólus Program Iroda aktív résztvevője a program ismertetésére szervezett rendezvényeknek, road show-knak.

Hálózatfejlesztési Iroda

A klaszteresedés támogatására a Hálózatfejlesztési Iroda keretében minden pólus városban telepítésre került egy hálózatfejlesztési munkatárs, amelynek legfontosabb célja az aktív együttműködések alapuló helyi kapcsolatok kiépítése a Pólus Program megvalósítása érdekében. Az irodák elősegítik a régió vállalkozásainak hálózatosodását, bemutatják az együttműködésből származó közvetlen és közvetett előnyöket, segítséget nyújtanak a pályázatokkal kapcsolatban.

A hálózatfejlesztési munkatársak aktívan keresik a kapcsolatot a növekedés és exportorientált vállalkozásokkal. Felmérik kompetenciáikat, és bemutatják a kooperációs lehetőségeket. A vállalkozások számos esetben nem tudnak az általuk éppen keresett profilú partner-vállalkozásról, kutató vagy képzési intézményről, így a kompetenciák hálózatfejlesztési munkatársak általi „összefárasítása” komoly előnyt jelenthet.

A hálózatfejlesztési munkatársak támogatják a vállalkozások hálózatosodását, klaszteresedését. Ennek érdekében számos, a klaszterek számára szolgáltató jellegű tevékenységet végeznek. E szolgáltatásokkal a hálózatfejlesztők aktívan keresik a Pólus Program vállalkozásfejlesztési pillérének potenciális kedvezményezettjeit, de megkeresés esetén bármely, a Pólus Program célrendszerébe illeszkedő tevékenységet végző szereplőnek is támogatást nyújtanak.

A Hálózatfejlesztési Iroda által végzett fontosabb tevékenységek az alábbiak:

- Jelenleg működő klaszterek feltérképezése.
- A hálózatfejlesztők összegyűjtik a Pólus Program vállalkozásfejlesztési koncepciójába illő vállalkozások jellemzőit, kompetenciáit. A kompetenciák alapján felmérik az együttműködési potenciált az egyes vállalkozások között.
- A hálózatfejlesztők felkeresik az egymást kiegészítő tevékenységi körrel rendelkező vállalkozásokat és intézményeket, közös találkozókat szerveznek. Bemutatják az együttműködési lehetőségeket, illetve ezeknek a Pólus Program keretében történő támogathatóságát.
- Amennyiben a vállalkozások, illetve a kapcsolódó intézmények is látnak fantáziát a klaszterszerű együttműködésben, a hálózatfejlesztő fő feladata (új együttműködés esetén) a klaszter megszervezésében nyújtott támogatás.

Helyi pólus irodák

A program horizontális gazdaságfejlesztési pillérének módszertani, metodológiai és adminisztratív támogatását a pólus városokban működő „pólus irodák” látják el. Ezen irodákat a Pólus Program helyi szereplői hozták létre a program helyi szintű hatékony koordinációja érdekében. A különböző érdekeltek, így a felsőoktatási intézmények, önkormányzatok, kutatóintézetek és szakképző intézmények számára elérhető fejlesztési források minél hatékonyabb felhasználásának érdekében minden pólus városban működik

egy Pólus Iroda. Ezek feladata, hogy segítsék a horizontális gazdaságfejlesztési elképzelések és a magánszektor igényeinek összehangolását.

A Pólus Irodák a helyi szereplők részvételével már a program előkészítési szakaszában felálltak. A Pólus Irodák feladata, hogy a magánszektor, és különösen az alakuló klaszterek horizontális gazdaságfejlesztési igényeit továbbítsák a megfelelő intézmény irányába, segítsék azok kielégítését.

A Pólus Irodák helyi intézmények, ismerik a helyi gazdasági viszonyokat, rendelkeznek az érdekek összehangolásához szükséges kapcsolatrendszerrel. A Pólus Irodák így kapcsolóként szolgálhatnak a központi állami és az önkormányzati szektor, valamint a magánszféra szereplői között, összehangolva a fejlesztési érdekeket, és elősegítve a versenyképes üzleti környezet megteremtését. A Pólus Irodáknak a horizontális gazdaságfejlesztési forrásokra pályázni kívánó intézmények számára nyújtott legfontosabb szolgáltatásuk a magánszféra igényeinek bemutatásához és a gazdaságilag megalapozott pályázatok elkészítéséhez szükséges módszertan átadása. Ezen kívül segítséget nyújtanak a pályázatok program kritériumaihoz igazodó előkészítésében is.

3. Akkreditáció

A program vállalkozásfejlesztési pillérének keretében elérhető jelentős források indokoltá teszik a klasztert alakító, a programban részt venni kívánó vállalkozási hálózatok előzetes szűrését. A program keretében elérhető támogatások igénybevétele szigorú minősítési kritériumoknak való előzetes megfelelést feltételez, amely kritériumok egyrészt a Regionális Operatív Programok keretében meghirdetésre kerülő pályázati feltételekben, másrészt az innovatív klaszterek szűrése érdekében összeállított akkreditációs szempontrendszerben testesülnek meg. A közös fejlesztéseket szolgáló bizonyos támogatási források lehívása csak az egységes elbírálási rendszeren (akkreditáció) átjutott klaszterek számára lesz elérhető.

Az akkreditáció célja, hogy a támogató kiszűrhesse az olyan potenciális pályázókat, amelyek együttműködése piacilag nem visszaigazolt, későbbi projektjeik megvalósítása és fenntartása túlzott kockázatokat jelent, akik valós eredmények és megalapozott fejlődési célok nélkül, pusztán a források lehívása érdekében vennének részt a programban.

A Pólus Program Stratégiai Irányító Bizottsága által elfogadott koncepció alapján a klaszterek fejlesztése négy egymásra épülő fázisban valósulhat meg, amelyből az első két fázis esetében már megjelentek a pályázati kiírások (ROP), a harmadik fázis pályázatait 2008. III. negyedétől kezdve jelennek meg, míg a negyedik, utolsó fázist támogató pályázatok várható első megjelenési időpontja 2009. IV. negyedéve.

A négy fejlesztési fázis:

1. Induló klaszterek,
2. Fejlődő klaszterek,
3. Akkreditált innovációs klaszterek,
4. Pólus innovációs klaszterek.

A fejlődési pályájuk elején járó klaszterek az első két fázisban elsősorban a Regionális Operatív Programokból, míg a komoly együttműködéseket felmutató, akkreditált és pólus innovációs klaszterek a Gazdaságfejlesztési Operatív Programból kerülnek támogatásra.

Akkreditációra az (3.) Akkreditált (innovációs) klaszterek és a (4.) Pólus innovációs klaszterek esetében kerül sor. Az (1.) Induló klaszterek és a (2.) Fejlődő klaszterek esetén csupán a megjelenő pályázati kiírások feltételei határozzák meg, hogy valamely klaszter

tud-e indulni az adott pályázaton, így ezekben az esetekben előzetes akkreditációra nem kerül sor.

Tehát:

- Bármely klaszter indulhat az Induló klaszterek és a Fejlődő klaszterek számára kiírt pályázatokon.
- Nem szükséges a fejlesztési fázisokat „végigjárni”, azaz az Induló klaszter pályázatokon való részvétel nélkül is lehet Fejlődő klaszter pályázaton indulni. Illetve, amennyiben a pályázati kiírásoknak megfelel, akkor Fejlődő klaszter pályázaton nyertes klaszter is indulhat Induló klaszter pályázaton.
- Az akkreditált klaszterek is indulhatnak Induló és Fejlődő klaszter pályázatokon.
- A kizárólag az akkreditált innovációs klaszterek számára kiírt pályázaton azonban csak az akkreditációs címet elnyerő klaszterek indulhatnak. Az ún. „plusz pontos” pályázatok esetében csak az akkreditált klaszterek és azok tagjai fognak az értékelésnél bizonyos számú többletpontot kapni, de nem akkreditált klaszter, illetve nem akkreditált klaszter tagja is indulhat ezeken a pályázatokon.

Összefoglalva az akkreditáció:

- egyrészt egy szelekciós módszer, amellyel kiválaszthatóak a program céljainak megfelelő klaszterek/együttműködések,
- másrészt a program megvalósításának kockázatait csökkenti.

4. Összefoglalás

Ellentmondásos a megítélése a 2007–13-as Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) keretében elindult a nemzetközileg is versenyképes pólusok kialakítását célzó program végrehajtásának. A 2010-es tavaszi kormányváltás után a kormányzati kommunikáció átgondolatlannak és pazarlónak minősíti az előző ciklushoz köthető ÚMFT-et és elindítja útjára az ugyancsak uniós forrásokból táplálkozó Új Széchenyi Tervet. A Pólus program helyzete elbizonytalanodott, bár céljaival bizonyára mindenki egyetértett. A 2011 februárja óta megjelent új pályázati kiírások, nyilatkozatok nem tesznek említést a Pólus Programról, kizárólag az Új Széchenyi Tervre, annak célkitűzéseire és az érintett operatív programokra történő hivatkozások találhatók. Mivel EU prioritásról van szó, nem valószínű, hogy ezek a támogatási célok el fognak tűnni, bizonyára valamilyen új formában folyamatosan megjelennek majd. Kényes kérdés a pólus városok és Pólus Program Iroda helyzete és további sorsa, úgy tűnik a kommunikációs szakemberek erre, egyelőre még nem találtak megoldást.

Felhasznált irodalom

- Ábrahám László (2008): Idézve In: Kimúlt a Pólus Program (*Hiányoznak a munkahelyteremtő, gyakorlati haszonnal járó nagyberuházások*) Gazdasági Tükörcép Magazin online, Észak-alföldi Régió: <http://www.gtm.hu>, lapszám: 2008/2. február
- Nemzeti fejlesztési Ügynökség (2009): <http://www.nfu.hu>
- EU Pályázati Portál (2011): <http://eupalyazatiportal.hu>
- Világgazdaság (2008): Idézve In: Kimúlt a Pólus Program (*Hiányoznak a munkahelyteremtő, gyakorlati haszonnal járó nagyberuházások*) Gazdasági Tükörcép Magazin online, Észak-alföldi Régió: <http://www.gtm.hu>, lapszám: 2008/2. február